

THỰC TIỄN BIÊN TẬP TỪ ĐIỂN THAM VẤN TÂM LÝ (GIAI ĐOẠN 1) VÀ MỘT SỐ BÀI HỌC KINH NGHIỆM

PHẠM THỊ HUYỀN *

Tóm tắt: Biên tập là việc phát hiện những chỗ sai, chỗ thiếu của bản thảo để sửa chữa, bổ sung nhằm nâng cao chất lượng và hoàn thiện bản thảo. Đây là một vấn đề lớn, phức tạp và là một trong những khâu quyết định chất lượng của bản thảo. Cũng giống như các công trình từ điển và bách khoa thư khác, biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* cũng bao gồm hai công đoạn chính là biên tập khoa học và biên tập kỹ thuật. Tuy nhiên, trong từng công đoạn biên tập công trình *Từ điển Tham vấn tâm lý* cũng có một số điểm đặc thù. Bài viết sẽ đưa ra một số vấn đề về thực tiễn biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 1. Qua đó rút ra những bài học kinh nghiệm về biên tập mục từ trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 2.

Từ khóa: Biên tập, *Từ điển Tham vấn tâm lý*, Tâm lý học.

Abstract: Editing is the process of detecting errors and omissions in the manuscript that need to be corrected and supplemented to improve the quality of the manuscript and complete it. This is a big, complicated issue and is one of the stages that determines the quality of the manuscript. Like other dictionaries and encyclopedias, editing the *Psychological Counseling Dictionary* also includes two main stages: scientific editing and technical editing. However, there are also some unique features in each stage of editing the *Psychological Counseling Dictionary*. This article will present some issues about the practice of editing the *Psychological Counseling Dictionary* in phase 1, thereby the lessons learned from experience in editing the entries in the *Psychological Counseling Dictionary* in phase 2.

Keywords: Editing, *Psychological Counseling Dictionary*, Psychology.

1. Mở đầu

*Từ điển Tham vấn tâm lý*¹ là một trong những đề tài cấp Bộ do Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam chủ trì, PGS. TS. Vũ Ngọc Hà làm chủ nhiệm và được thực hiện trong 2 giai đoạn: giai đoạn 1 từ năm 2020 - 2021, giai đoạn 2 từ năm 2023 - 2024. Đây là loại sách công cụ cung cấp những tri thức cơ bản và chuyên sâu về lĩnh vực Tham vấn tâm lý, giúp cho các nhà chuyên môn cũng như các nhà tham vấn tâm lý tham khảo, học tập, nghiên cứu và ứng dụng khi hành nghề. Ngoài ra, sách còn dành cho tất cả mọi đối tượng đang tìm kiếm sự hướng dẫn và trợ giúp các vấn đề về tâm lý.

Để hoàn thiện công trình *Từ điển Tham vấn tâm lý*, ngoài các khâu như tổ chức đội ngũ chuyên gia, xây dựng nguyên tắc, thể lệ và biên soạn mục từ thì việc biên tập là một khâu hết sức quan trọng, không thể thiếu trong quy trình biên soạn. Khái niệm biên tập được sử dụng rộng rãi với nhiều nội hàm khác nhau. Thông thường, biên tập được hiểu là việc phát hiện những chỗ sai, chỗ thiếu của bản thảo để sửa chữa, bổ sung

* ThS - Viện Nghiên cứu Con người; Email: phamhuyenvtd@gmail.com

nhằm làm cho bản thảo/văn bản trở nên đúng hơn, chính xác hơn. Mục đích của biên tập trước hết là đảm bảo sách có nội dung đúng đắn về lập trường quan điểm chính trị - tư tưởng, khắc phục những sai sót về nội dung khoa học và ngôn ngữ, văn phong, góp phần tạo nên một công trình có giá trị nhận thức cao, thống nhất hài hòa giữa nội dung và hình thức, tôn vinh kết quả sáng tạo của tác giả.

Việc biên tập từ điển hoặc bách khoa thư thường bao gồm hai công đoạn chính là biên tập khoa học và biên tập kỹ thuật. Biên tập khoa học là việc xem xét tính đúng đắn, thống nhất, hợp lý, logic về mặt nội dung của mục từ. Biên tập kỹ thuật là việc kiểm tra sửa lỗi về quy tắc chính tả, morat, thống nhất cách trình bày,... Đây là một vấn đề lớn, phức tạp và khó khăn. Hiện nay ở nước ta, các công trình nghiên cứu về nghiệp vụ biên tập sách và từ điển/bách khoa thư còn rất khiêm tốn. Các kết quả nghiên cứu cũng chưa đề cập nhiều đến nghiệp vụ biên tập, đặc biệt là việc biên tập từ điển và bách khoa thư.

Biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* được tiến hành sau khi đã hoàn thành việc biên soạn và cũng bao gồm hai công đoạn là biên tập nội dung và biên tập kỹ thuật. Bài viết sẽ đưa ra một số vấn đề về thực tiễn biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 1. Qua đó rút ra những bài học kinh nghiệm về biên tập mục từ Tham vấn tâm lý ở giai đoạn 2.

2. Thực tiễn biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* giai đoạn 1

2.1. Về biên tập khoa học

Biên tập khoa học hay còn gọi là biên tập nội dung mục từ là công việc khó khăn và phức tạp. Đây là quá trình sửa chữa nhằm nâng cao chất lượng bản thảo mà vẫn giữ được phong cách thể hiện của các soạn

giả. Công việc này đòi hỏi người biên tập phải có trình độ văn hóa cao, kiến thức chuyên môn sâu rộng, có năng lực nghiên cứu khoa học và tay nghề vững vàng của người làm công tác biên tập.

Khi lựa chọn đội ngũ biên tập nội dung khoa học của *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 1, Chủ nhiệm đề tài đã giao cho các chuyên gia lĩnh vực Tâm lý học thuộc Khoa Tâm lý - Giáo dục của Trường Đại học Sư phạm Hà Nội. Đây là những người làm công tác giảng dạy và nghiên cứu lâu năm, có kiến thức chuyên môn sâu rộng về Tâm lý học cũng như lĩnh vực Tham vấn tâm lý. Các chuyên gia này đều nắm chắc được những kiến thức thiết yếu về chuyên ngành, am hiểu về từ ngữ chuyên môn cũng như yêu cầu và trình độ của độc giả mà công trình hướng tới. Bởi trên thực tế, có nhiều soạn giả nắm chắc, hiểu sâu về vấn đề nhưng không thể hiện được thành nội dung mục từ. Trong trường hợp này, các chuyên gia sẽ là người giúp các soạn giả làm tốt công việc đó, giúp nâng cao chất lượng công trình.

Biên tập khoa học *Từ điển Tham vấn tâm lý* chính là việc thẩm định mục từ. Công việc này do các chuyên gia Tâm lý học tiến hành. Đây chính là bước biên tập đầu tiên để chọn lựa bản thảo mục từ xem đã đáp ứng được những yêu cầu của một mục từ từ điển hoặc bách khoa thư hay chưa. Việc thẩm định mục từ bao gồm thẩm định nội dung và thẩm định việc chấp hành thể lệ biên soạn.

Việc thẩm định nội dung mục từ bao gồm các công việc như: biên tập sơ lược nội dung khoa học của mục từ, kiểm tra xem nội dung mục từ có hợp với đầu mục từ không, có nằm trong khuôn khổ quy định của đầu mục từ không, phần nội dung cơ bản của mục từ có đầy đủ không, lời văn và

con số có nhất quán, khớp nhau không,... Khi thẩm định nội dung mục từ, các chuyên gia cũng đã xem xét phần định nghĩa đưa ra có chính xác không. Đặc điểm của các công trình từ điển/bách khoa thư nói chung và *Từ điển Tham vấn tâm lý* nói riêng là số lượng mục từ lớn, với sự tham gia viết của nhiều tác giả nên cách định nghĩa, cách viết và cách trình bày cũng khác nhau. Thường thì khi định nghĩa, các soạn giả muốn trình bày mọi khía cạnh của khái niệm, thuật ngữ nên nhiều khi viết thêm, viết dài và dàn trải, không nêu được đặc trưng cơ bản của khái niệm, thuật ngữ khiến cho nội dung trình bày bị đứt đoạn, ngắt quãng, không liên tục. Nhiệm vụ của các chuyên gia là phải kiểm tra cách thức định nghĩa xem có thích hợp với tên mục từ hay không.

Bên cạnh việc kiểm tra cách thức định nghĩa, giải thích mục từ, các chuyên gia còn thẩm định việc chấp hành thể lệ biên soạn, xem xét mục từ trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* có được viết một cách khoa học hay không, có tuân thủ theo nguyên tắc, thể lệ biên soạn hay chưa và kiểm tra độ chính xác của thông tin cũng như độ cập nhật thông tin trong mỗi mục từ. Từ đó quyết định xem, mục từ nào đủ điều kiện đưa vào Từ điển. Đối với những mục từ viết không đúng nguyên tắc thể lệ cần xử lý, yêu cầu soạn giả viết lại theo đúng cấu trúc. Điều này sẽ giúp cho các công đoạn tiếp theo đỡ vất vả hơn, vì việc chỉnh sửa những mục từ này còn khó khăn hơn việc xử lý nội dung khoa học của mục từ rất nhiều.

Sau khi thẩm định nội dung khoa học của mục từ xong, các mục từ của *Từ điển Tham vấn tâm lý* được chuyển đến các biên tập viên để tiến hành biên tập kỹ thuật.

2.2. Về biên tập kỹ thuật

Cùng với việc biên tập về nội dung, các

loại sách nói chung và từ điển/bách khoa thư nói riêng còn phải biên tập về hình thức (biên tập kỹ thuật). Một công trình dù có nội dung hay nhưng nếu hình thức thể hiện, ngôn ngữ diễn đạt, kết cấu,... không tương xứng sẽ làm giảm giá trị, có khi còn làm sai lệch nội dung công trình. Chính vì vậy, biên tập kỹ thuật cũng là công việc không kém phần quan trọng.

Biên tập kỹ thuật trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* gồm: biên tập ngôn ngữ văn phong, xử lý chính tả, viết hoa, viết tắt, phiên âm tiếng nước ngoài, định dạng phong chữ, căn lề,... theo đúng nguyên tắc, thể lệ đã đề ra, đảm bảo thống nhất trong cuốn từ điển. Việc biên tập kỹ thuật trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* được thực hiện chéo giữa các biên tập viên, nhằm đảm bảo tính khách quan và đạt sự hoàn thiện tối đa nhất.

- Biên tập về ngôn ngữ văn phong: *Từ điển Tham vấn tâm lý* là kết quả nghiên cứu của tập thể các nhà khoa học. Mỗi tác giả có sở trường, phong cách viết riêng và cũng có những hạn chế nhất định. Có người có trình độ hiểu biết sâu rộng nhưng viết chưa sát đối tượng. Có người viết sát đối tượng nhưng kết cấu chưa chặt chẽ, chưa đúng cấu trúc mục từ đã đề ra hoặc thiếu cân đối, có mục từ quá dài, có mục từ lại quá ngắn,... Trong *Từ điển Tham vấn tâm lý*, các mục từ được chia thành hai nhóm: nhóm mục từ thuộc loại từ điển bách khoa và nhóm mục từ thuộc loại từ điển giải thích. Đối với nhóm mục từ theo hướng từ điển bách khoa thường có dung lượng dài hơn. Vì vậy, khi biên tập về ngôn ngữ văn phong đối với các mục từ trong cùng một nhóm, người biên tập đưa ra nhận xét, đánh giá và gia công mục từ nhằm đảm bảo tính cân đối và nâng cao chất lượng bản thảo.

Khi biên tập các mục từ của *Từ điển Tham vấn tâm lý*, nhóm biên tập chú ý đến

việc sử dụng ngôn ngữ chính xác, rõ ràng, bảo đảm cách diễn đạt đơn giản, súc tích, giúp người đọc hiểu đúng nội dung mục từ mà tác giả biên soạn. Bên cạnh đó, còn đặc biệt chú ý đến việc sử dụng ngôn ngữ trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* sao cho phù hợp với chuyên ngành, lĩnh vực Tham vấn tâm lý, bởi lĩnh vực này có những thuật ngữ, khái niệm đặc thù của chuyên ngành. Ngoài ra, trong quá trình biên soạn công trình này, nhóm đề tài đã sử dụng nhiều tài liệu tham khảo bằng tiếng nước ngoài như: *Từ điển Tham vấn tâm lý (The Counseling Dictionary)* [2, tr.17] của tác giả Samuel T. Gladding, *Bách khoa toàn thư về tham vấn (Encyclopedia of Counseling)* [2, tr.17] của Howard Rosenthal, *Bách khoa toàn thư Britannica (Encyclopædia Britannica)* và một số từ điển tham vấn quốc tế trực tuyến,... Chính vì vậy, khi biên tập, nhóm đặc biệt chú ý đến lối diễn đạt ngôn ngữ, văn phong trong mỗi mục từ, hạn chế lối diễn đạt ngoại lai làm người đọc khó hiểu, mất hứng thú.

- Biên tập về phiên chuyển tiếng nước ngoài sang tiếng Việt: *Từ điển Tham vấn tâm lý* giai đoạn 1 có rất nhiều mục từ là các hiệp hội, tổ chức tham vấn, các địa danh quốc tế và các nhân vật là người nước ngoài. Bên cạnh đó, việc biên soạn *Từ điển Tham vấn tâm lý* có nhiều nhà khoa học tham gia. Thực tế đã có tình trạng tên một người, một tổ chức nước ngoài hay một hiệp hội quốc tế xuất hiện trong các mục từ khác nhau, do các tác giả khác nhau viết theo những cách khác nhau khá phổ biến. Hơn nữa, một công trình luôn đòi hỏi tính chính xác và tính thống nhất cao như từ điển hay bách khoa thư thì không thể chấp nhận một tên riêng mà lại có nhiều cách viết khác nhau trong cùng một bộ sách. Đặc biệt đối với những tên riêng đó lại là mục từ để tra cứu. Vì vậy, khi biên tập các chủ đề mục từ này phải dựa theo quy tắc

phiên chuyển đã được quy định trong nguyên tắc và thể lệ biên soạn để thống nhất được cách viết, cách đọc suốt từ đầu đến cuối quyển.

- Biên tập số liệu: số liệu trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* rất đa dạng, có trong văn bài ở bất kể mục từ thuộc chủ đề khái niệm, nhân vật, khuynh hướng, trải nghiệm, thang đo, tác phẩm,... đều có những số liệu cụ thể. Ví dụ: ngày, tháng, năm sinh, năm mất, các mốc thời gian gắn với cuộc đời hoạt động, sự nghiệp của nhân vật; ngày thành lập các hiệp hội, tổ chức; ngày, tháng, năm phát minh ra các thang đo, trải nghiệm;... Khi biên soạn, các tác giả trích dẫn hoặc thu thập những số liệu đó không phải từ một nguồn, đặc biệt các nguồn cung cấp không được thu thập từ tư liệu gốc hoặc thông qua nhiều nấc trích dẫn nên rất dễ bị “tam sao thất bản”. Ngoài ra, cả khi những nguồn cung cấp đáng tin cậy đôi khi cũng sai lệch hoặc trái ngược nhau, chính là do được trích dẫn ở các nguồn tư liệu khác nhau hoặc cùng một nguồn nhưng được xuất bản ở những năm khác nhau. Vì vậy, khi biên tập số liệu phải xem xét xuất xứ nguồn tư liệu, chọn lọc kỹ lưỡng thông qua đối chiếu, so sánh những số liệu cùng loại trong các nguồn tư liệu khác nhau. Khi biên tập mục từ, các biên tập viên rất khó phát hiện sự sai lệch về số liệu ngay trong mục từ đó. Chỉ khi so sánh với những mục từ có liên quan đến nội dung mục từ đó thì mới phát hiện được sự không nhất quán về số liệu.

Ví dụ: nội dung của mục từ **Phân tâm học** viết là “Do Sigmund Freud (1856-1939) - nhà tâm lý học người Áo khởi xướng...”. Khi biên tập mục từ này, chúng tôi phải tham chiếu với mục từ **Sigmund Freud** để kiểm tra, đối chiếu, so sánh số liệu về năm sinh, năm mất của Sigmund Freud xem có chính xác không,...

- Biên tập về chuyển chú: hệ thống chuyển chú nhằm liên kết các tri thức phân tán trong toàn bộ công trình, nhằm giúp độc giả hệ thống hóa các tri thức thông qua các chuyển chú “xem” hoặc “xem thêm”. Trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* có mục từ chuyển chú trực tiếp và mục từ chuyển chú gián tiếp. Đối với chuyển chú trực tiếp, tức là nội dung mục từ này trùng khít với nội dung mục từ kia, thì khi biên tập, các biên tập viên sẽ chuyển chú bằng ký hiệu x. (xem). Bên cạnh đó còn phải chú ý đến nội dung các mục từ, xem mục từ chuyển chú đó có đúng nội dung được phản ánh không. Hoặc đối với những chuyển chú gián tiếp, nghĩa là nội dung mục từ này có liên quan đến nội dung mục từ kia, thì khi biên tập, các biên tập viên sẽ chuyển chú bằng ký hiệu xt. (xem thêm) để độc giả tham khảo, bổ sung thông tin ở mục từ khác.

Ví dụ: **BIỂU ĐỒ BẢN NGÃ**

Thuật ngữ trong phân tích tương giao, một biểu đồ cột/hàng chỉ ra mọi người cấu trúc/sắp xếp thời gian của họ như thế nào theo 6 cách chính: nghỉ ngơi, nghỉ lễ, giải trí, công việc, trò chơi, sự thân mật. Xt. *phân tích tương giao*.

CÂU HỎI ĐÓNG (cg. câu hỏi kín)

Câu hỏi có thể được trả lời trong một vài từ và thường được sử dụng để thu thập thông tin. Vd. “Bạn bao nhiêu tuổi?” hoặc “Bạn có thích âm nhạc không?”. Xt. *câu hỏi mở*.

Sau khi đã biên tập xong, nhóm biên tập tiến hành đọc lại các mục từ đã biên tập. Công việc này bao gồm: kiểm tra, rà soát lại bảng từ tổng hợp xem mục từ nào còn thiếu so với số lượng mục từ đã được duyệt, kiểm tra cách sắp xếp theo vần có chuẩn không, kiểm tra các mục từ trùng hoặc thừa do các tên gọi khác mà nội dung đã nằm

trong nội dung của mục từ khác hoặc đề nghị viết bổ sung đối với các mục từ do quá trình phát sinh các thuật ngữ mới hoặc các sự kiện mới của ngành. Có thể viết bổ sung (cập nhật) vào nội dung của mục từ.

3. Kinh nghiệm biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý*

Bên cạnh việc biên soạn thì biên tập công trình *Từ điển Tham vấn tâm lý* cũng là một khâu đặc biệt quan trọng không kém. Chính vì vậy, đội ngũ biên tập phải rất chuyên nghiệp, cẩn thận, tỉ mỉ,... nhằm tránh sai sót ở mức cao nhất về mặt nội dung khoa học cũng như hình thức của mỗi mục từ và của cuốn từ điển. Qua thực tiễn biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 1, chúng tôi xin đề xuất một số kinh nghiệm biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* (giai đoạn 2) như sau:

3.1. Đối với việc biên tập nội dung

Việc biên tập nội dung trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* cần giao cho các chuyên gia có trình độ chuyên môn cao về Tâm lý học hoặc những người công tác, làm việc lâu năm có hiểu biết về lĩnh vực Tham vấn tâm lý. *Từ điển Tham vấn tâm lý* là công trình từ điển mang tính bách khoa chuyên ngành Tham vấn tâm lý, vì vậy, khi phân công biên tập nội dung, cần giao cho những người công tác hoặc am hiểu về lĩnh vực Tham vấn tâm lý. Sự phân công cụ thể, chuyên trách biên tập từng khâu, từng mảng là cần thiết đối với mỗi người làm công tác biên tập. Bởi vì, điều này sẽ tạo ra những lãnh địa riêng phù hợp với năng lực, sở trường cá nhân, đồng thời gắn với trách nhiệm và tạo điều kiện cho sự theo dõi, kiểm tra, giám sát về tiến độ cũng như việc nghiệm thu, đánh giá chất lượng của từng việc, từng người, từng bộ phận. Đây cũng là chỗ, là cơ hội để những người biên tập phát huy khả năng sáng tạo của mình.

Khi thẩm định mục từ, các chuyên gia vừa phải thẩm định nội dung mục từ và thẩm định việc chấp hành nguyên tắc và thể lệ biên soạn. Hai việc này phải kết hợp chặt chẽ với nhau. Khi thẩm định nội dung mục từ, cần kiểm tra xem nội dung mục từ có hợp với đầu mục từ không, nội dung cơ bản có đầy đủ không, lời văn và con số có nhất quán không, định nghĩa đưa ra có chính xác không,... Khi thẩm định việc chấp hành thể lệ biên soạn, cần xem xét mục từ có viết đúng cấu trúc không. Đối với những mục từ viết không đúng theo thể lệ đã quy định cần kiên quyết xử lý, yêu cầu soạn giả viết lại theo đúng cấu trúc.

Việc biên tập nội dung từng mục từ trong công trình từ điển/bách khoa thư phải quán triệt và thể hiện được bốn yêu cầu (bốn đặc điểm) cơ bản là: tính khoa học, tính hệ thống, tính thời đại, ngắn gọn và dễ hiểu.

Khi biên tập nội dung, nhóm biên tập phải xuyên chuỗi các mục từ theo một hệ thống nhất định. Mặc dù các mục từ được sắp xếp theo trật tự bảng chữ cái tiếng Việt nhưng người đọc vẫn nhận thấy một mối liên hệ chặt chẽ, logic giữa các chủ đề trong một “vòng tri thức”. Tính liên tục của hệ thống này được thể hiện bằng nhiều thủ thuật từ điển/bách khoa thư, đó chính là việc chuyển dẫn thuật ngữ này đến thuật ngữ khác bằng các chuyển chú.

3.2. Đối với việc biên tập kỹ thuật

Khi biên tập về ngôn ngữ, văn phong của các mục từ trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* cần bám sát và tuân thủ những quy định trong thể lệ biên soạn và biên tập. Ngôn ngữ văn phong được sử dụng trong từ điển và bách khoa thư nói chung và trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* nói riêng cần rõ ràng, ngắn gọn, súc tích, trong sáng, giản dị, khách quan, không đưa nhận định cá nhân

vào công trình từ điển hay bách khoa thư. Vì vậy, khi biên tập cần chú ý loại bỏ các câu chữ đa nghĩa, gây hiểu lầm cho người đọc. Từ việc sửa chữa một đoạn, một câu hay một chữ, người biên tập cũng phải hết sức cẩn trọng. Khi có vấn đề liên quan đến nội dung khoa học hay đối với những vấn đề lớn vượt quá khả năng hiểu biết của mình, biên tập viên phải ghi lại và trao đổi với chủ nhiệm đề tài hoặc các chuyên gia, tác giả để sửa chữa, thống nhất, bảo đảm chất lượng mục từ. Đặc biệt, khi biên tập về ngôn ngữ, văn phong các biên tập viên cũng cần lưu ý đến đối tượng của công trình là các độc giả người Việt Nam để sửa đổi hoặc Việt hóa cách diễn đạt cho phù hợp, tránh dùng lối diễn đạt ngoại lai gây khó khăn cho người đọc.

Việc biên tập quy tắc phiên chuyển tên riêng tiếng nước ngoài sang tiếng Việt: trong *Từ điển Tham vấn tâm lý* có rất nhiều các phương pháp, thang đo, trắc nghiệm, tổ chức, hiệp hội, nhân vật là người nước ngoài. Vì vậy, khi biên tập các mục từ này, cần giao cho các biên tập viên có trình độ ngoại ngữ để tránh viết sai tên hay sai cách phiên chuyển tên riêng tiếng nước ngoài sang tiếng Việt.

Biên tập về quy tắc chính tả: các biên tập viên cần phải kiểm tra cách viết hoa, chữ viết tắt, y - i, dấu chấm, dấu phẩy,... theo đúng nguyên tắc, thể lệ đã đề ra nhằm đạt đến sự thống nhất tối đa nhất.

Khi biên tập số liệu phải tra cứu, so sánh, đối chiếu nhiều nguồn tài liệu khác nhau nhằm phát hiện được mâu thuẫn, những vô lý, sai lệch về con số để tìm được số liệu chính xác và mới nhất. Một đặc điểm cũng cần lưu ý là số liệu dẫn ra trong các mục từ của các ngành khác nhau về cùng một vấn đề, một chỉ tiêu nào đó thường khác nhau vì trích ở các nguồn tư

liệu khác nhau. Phát hiện được những sai lệch này thường chỉ khi biên tập tổng hợp.

Biên tập phần chuyển chú: phải luôn để ý xem mục từ chuyển chú có được viết không, có đúng nội dung được phản ánh không. Khi biên tập phần này, các biên tập viên cần chú ý không được để thất lạc thông tin, đảm bảo độ tin cậy, tính chính xác của công trình bách khoa để trợ giúp người đọc.

Đối với người làm công tác biên tập ngoài trình độ chuyên môn, nghiệp vụ cần có tinh thần làm việc hết sức tỉ mỉ và thận trọng, phải đọc đi đọc lại nội dung mục từ nhiều lần; tra cứu, đối chiếu để xác minh những vấn đề còn nghi vấn về nội dung. Đối với những mục từ khó, các biên tập viên cần tìm các chuyên gia hoặc các cộng tác viên để trao đổi, học hỏi kinh nghiệm của đồng nghiệp để có thêm kiến thức và kinh nghiệm biên tập từ điển và bách khoa thư.

Biên tập từ điển và bách khoa thư nói chung và *Từ điển Tham vấn tâm lý* nói riêng cần phải được tiến hành qua nhiều lượt, nhiều đợt trên nhiều phương diện và phải biên tập bằng nhiều phương pháp khác nhau nhằm đảm bảo tính thống nhất, tính liên tục và tính logic.

4. Kết luận

Biên tập là một khâu trọng yếu và không thể thiếu khi tiến hành biên soạn bất cứ một cuốn từ điển hay bách khoa thư nào. Biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* là một quá trình rất khó khăn và phức tạp, liên quan chặt chẽ giữa ngành Tâm lý học với Từ điển học và Bách khoa thư học. Đây là một công việc mang nhiều tính nghiệp vụ nhưng lại đòi hỏi một trình độ hiểu biết cao về chuyên ngành và ngôn ngữ cùng với tính cách cẩn thận, tỉ mỉ và trách nhiệm cao. Vì vậy, đối với người làm công tác biên tập nội dung phải có chuyên môn, am hiểu về lĩnh vực Tâm lý học,

có kinh nghiệm nghiên cứu biên soạn và biên tập sách. Đối với người làm công tác biên tập kỹ thuật, ngoài những tiêu chuẩn chung cần phải có nghiệp vụ về Từ điển học và Bách khoa thư học. Biên tập tốt *Từ điển Tham vấn tâm lý* sẽ quyết định việc hoàn thiện chất lượng của từ điển, quyết định giá trị khoa học của công trình và cả uy tín của một tập thể tác giả.

Việc đưa ra một số kinh nghiệm về biên tập công trình *Từ điển Tham vấn tâm lý* là một việc cần thiết, góp phần giúp người đọc có thể hình dung ra các công đoạn của quá trình biên tập công trình này. Đây cũng là những vấn đề về biên tập chung và cần thiết khi tiến hành biên tập bất kỳ một công trình từ điển hay bách khoa thư nào. Hy vọng bài viết sẽ giúp độc giả, người biên soạn và người biên tập có thể nắm được các vấn đề cơ bản và những lưu ý khi biên tập *Từ điển Tham vấn tâm lý* ở giai đoạn 2 này.

CHÚ THÍCH

¹ Đề tài cấp Bộ do PGS. TS. Vũ Ngọc Hà làm Chủ nhiệm, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam là Tổ chức chủ trì, thực hiện năm 2023 - 2024.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Vũ Ngọc Hà, *Báo cáo tổng hợp nhiệm vụ khoa học cấp Bộ “Biên soạn Từ điển Tham vấn tâm lý”*, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, 2021.
- [2] Vũ Ngọc Hà, *Thuyết minh nhiệm vụ khoa học cấp Bộ “Biên soạn Từ điển Tham vấn tâm lý (giai đoạn 2)”*, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, 2023.
- [3] Giang Thiệu Thanh - Nam Hải - Thu Minh, *Từ điển xuất bản*, Nxb. Từ điển bách khoa, Hà Nội, 2007.
- [4] Hà Học Trạc, *Lịch sử - Lí luận và thực tiễn biên soạn bách khoa toàn thư*, Nxb. Từ điển bách khoa, Hà Nội, 2004.
- [5] Khoa Xuất bản - Trường Tuyên huấn Trung ương, *Nghệ thuật xuất bản sách*, Nxb. Sách giáo khoa Mác - Lê-nin, Hà Nội, 1979.